

Marta Abuzarowa

DOI 10.15290/sw.2016.16.10

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Neofilologii
Instytut Filologii Rosyjskiej
tel.: +48 61 8293677
e-mail: stetsula@amu.edu.pl

**Руські апеллятивні запозичення в основах
польських прізвищ мешканців Дрогобича
к. XVIII–поч. XIX ст.**

Ключові слова: антропонімія, польсько-українське прикордоння, апеллятивні запозичення.

Аналізуючи українські дослідження, присвячені польсько-українській мовній інтерференції, зауважуємо, що більша увага зосереджена на впливах польської мови на українську ([Огієнко 1936], [Аркушин 2001], [Гонтарук 2004] та ін.). Справедливо, адже польських запозичень значно більше в українській мові, ніж українських у польській [Царук 1998, 5]. Це зумовлено екстралінгвальними чинниками: по-перше, польська мова виступала офіційною, а відтак домінантною; по-друге, польська й українська – це споріднені мови, що перебували в постійному контакті. У період XVI – I-ої пол. XVII ст. “...польська мова була найактивнішим джерелом безпосередніх й опосередкованих запозичень в українську літературну мову” [Гонтарук 2004, 101]. Польські впливи пізнішого періоду на українську літературну мову оцінює Т. Лер-Сплавінський: “мова літературних творів XVII–XVIII ст. була перенасичена польськими словами” [Lehr-Spławiński 1928, 49]. Таким чином, вплив польської мови на руську на прикордонних українсько-польських територіях можемо оцінювати як надто сильний.

Одначе не слід забувати про руські впливи на польську мову, дослідженням яких займалися здебільшого польські мовознавці (більшість

із них походить або тісно пов'язана з українсько-польським прикордонням), для прикладу Т. Лер-Сплавінський [Lehr-Spławiński 1928], С. Грабець [Hrabec 1949], С. Урбанчик [Urbańczyk 1968], Т. Мініковська [Minikowska 1980], Г. Риттер [Rytter 1992], Я. Піреп [Rieger 1977; Rieger 1993], Е. Вольнич-Павловська й В. Шульовська [Wolnicz-Pawłowska, Szulowska 1998], З. Курцова [Kurzowa 2006] та багато інших. Більшість мовознавців вказує на сильні руські мовні впливи, оскільки вони простежуються не тільки в лексиці, а й у фонологічних та морфологічних змінах (К. Нітш, Т. Лер-Сплавінський, С. Урбанчик, З. Штібер, Б. Струмінський [Kurzowa online]. Окрім цього, прийнято виділяти окремий варіант (діалект) польської мови – *південнокресову польщизну* (пол. polszczyzna połuniowokresowa), що сформувався на території *Червоної Русі*¹ або так званих *східних кресах*² на українському мовному підґрунті та перебував у постійному контакті з українськими лінгвокультурними факторами [Kurzowa online]. Хоча польська мова на кресах стала предметом досліджень багатьох праць, проте надалі привертає увагу дослідників мови, адже, як зазначає З. Курцова, варіант польської мови, сформований на прикордонних польсько-українських теренах, – це надто особливе й важливе явище в історії польської мови, тому постійне зацікавлення мовознавцями формуванням і розвитком цього варіанта польської мови анітрохи не дивує [Kurzowa 2006, XXXIX].

До кінця XV ст. вплив руської мови на польську відображався лише на вже згадуваному південнокресовому діалекті польської мови. “Przełom w tym względzie przyniósł dopiero wiek XVI: ruskie wpływy je-

¹ *Червона Русь* – історична назва, що вживалася здебільшого в польських пам'ятках на позначення руських земель, що входили до складу Польського королівства.

² Синонімом назви Червона Русь є термін *південно-східні креси* (також *східні креси*, або просто *креси*), що активно функціонує в польській мові й віднедавна почав вживатися в українській. У минулому поняття мало кілька значень, на сьогодні південно-східні креси – це колишні прикордонні землі Польщі (етнічно руські), що тепер знаходяться за так званою “Керзоновою лінією”; відлучені від Польщі у 1939 р. й анексовані до УРСР, БРСР і Литовської РСР. “Przez tak zwane kresy południowo-wschodnie rozumie się obszar leżący na wschód od dawnych województw lubelskiego, sandomierskiego i krakowskiego. Jest to historycznie Ruś Czerwona” [Kaleta 1997]. Поняття креси не є лише географічним, воно включає культурологічний, політологічний, історичний та ін. аспекти. Креси викликають багато емоцій в осіб, що пов'язані з польською історією, культурою та навіть мовою. Для деякого “креси” символізують щасливе дитинство і мальовничі краєвиди, для інших – страх, сум, війну, а ще в когось викликають почуття ностальгії. Ширше про історію кресів, культуру та національний склад можна дізнатися із розвідок К. Гандке, О. Сухомлинова, мову й мовні проблеми на *кресах* описують мовознавці Е. Вольнич-Павловська й В. Шульовська [Wolnicz-Pawłowska, Szulowska 1998, 9–14], З. Курцова [Kurzowa 2006] тощо.

zykowe przekroczyły podówczas granice polszczyzny kresowej i rozlały się szeroko w polskim języku literackim...” [Walczak 2001, 15]. Чи не найбільший ефект на проникнення українізмів у польську літературну мову мали польські кресові письменники XVI–XVII ст., котрі забарвлювали польську мову руськими елементами (львів’яни Ш. Шимонович, М. Семп-Сажинський, брати Зиморовичі [Hrabec 1949, 11]. У XVI ст. статус руської мови серед польської інтелігенції підносить твердження про її архаїчність: дехто з мовознавців вважає руський народ і його мову найдавнішими серед інших слов’янських, на що вказують збережені церковні книги й церковна мова, а також численні подібні зовнішні риси руської та чеської мов. Якщо русини-українці й чехи зберегли у своїх мовах спільні риси, значить поляки відійшли від старого спільного слов’янського кореня – так С. Грабець резюмує настрої XVI ст. Думка про архаїчність руської мови посилює використання руських запозичень польськими письменниками для “підвищення стилістичного тону” їхніх літературних творів [Hrabec 1949, 138–139]. До того ж “mówienie po polsku z domieszką cech ukraińskich głównie w wieku XVI–XVII było modne...” [Łesiów 2003, 17].

У XVIII ст. руських запозичень та впливів багато не лише в мові літературних творів, а також у щоденній мові поляків, особливо на польсько-українському порубіжжі. Яскравим взірцем цього може бути польська антропонімія дрогобичан³ кінця XVIII – поч. XIX ст., що стане **об’єктом** нашого дослідження. Джерелом проаналізованих польських прізвищ обрано метричні книги⁴ дрогобицького римо-като-

³ Дрогобич – одне із полінаціональних, а відтак і полілінгвальних міст польсько-українського прикордоння, що розташоване на перехресті культур (польської й руської) та обрядів (західного й східного). Саме тут, на прикордонних територіях, відбуваються найцікавіші й найвизначніші мовні зміни й трансформації.

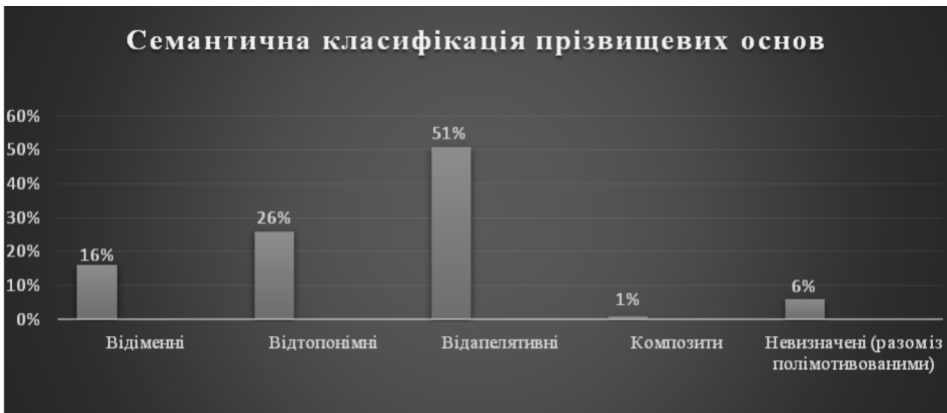
⁴ 1. Liber Natorum Civitatis Drohobycz ab anno 1784–1791, t. II / Метрична книга із записами про хрещення парафіян протягом 1784–1791 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD). 2. Liber Natorum Civitatis Drohobycz ab anno 1792–1812, t. III, IV, V / Метрична книга із записами про хрещення парафіян протягом 1792–1812 рр., м. Дрогобич, т. III, IV, V (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD). 3. Книга із записами про одруження парафіян протягом 1792–1829 рр., м. Дрогобич (спр. 1720, опис 4а, фонд 201, ЦДАЛ УКРАЇНИ). 4. Liber Copulatorum Civitatis Drohobycz, ab anno 1784–1792, t. II / Книга із записами про одруження парафіян протягом 1784–1792 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD). 5. Liber Mortuorum pro Civitate Drohobycz ab anno 1792 ad annum 1800, t. III / Метрична книга із записами про смерть парафіян протягом 1792–1800 рр., м. Дрогобич, т. III (спр. 1719, опис 4а, фонд 201, ЦДАЛ УКРАЇНИ). 6. Liber Mortuorum Civitatis Drohobycz ab anno 1784–1791, t. II / Метрична книга із записами про смерть парафіян протягом 1784–1791 рр., м. Дрогобич, т. II (mikrofilm nr A-84275, nr sygn. 3, zespół nr 437, AGAD).

лицького костелу св. Варфоломія. У польській антропонімії дрогобичан к. XVIII – поч. XIX ст. збереглися фонетичні, морфологічні та лексичні запозичення з руської мови. У цій статті проаналізуємо лише частину руських лексичних запозичень, що збереглися в антропонімоосновах дрогобичан, – апелятивні запозичення. Дослідження охоплює 7750 польських прізвищ (після відбору дублетів залишилося 2400 одиниць), серед яких 78% становлять власне польські прізвища, 20% – прізвища з руськими елементами і 2% – німецькі сполонізовані прізвища.

Діаграма 1. Походження польських прізвищ дрогобичан римо-католиків.

Окрім етимологічного принципу, який актуалізуємо для визначення походження прізвищ, використовуємо також принцип семантичної мотивованості антропонімооснов, який дозволяє виокремити онімну та апелятивну лексику, що послужила базою для творення прізвищ.

Загальновідомо, що передумовою формування прізвищ був процес присвоєння людям прізвиськ. Значна кількість відапелятивних прізвиськ, які аналізуватимемо в цій статті, перш ніж офіційно закріпилась за їхніми носіями, належала до категорії прізвиськ (*Humen, Koltun, Chydzik, Tribuch* й ін.) Відсоток відапелятивних прізвиськ від загальної кількості становить найбільшу групу – 51%, з чого 5% займають прізвиська з руськими елементами (порівняно з іншими семантичними групами, це небагато, адже, наприклад, серед відіменних прізвиськ фіксуємо аж 40% таких, що містять у своєму складі руські компоненти). Для визначення етимології більшості польських відапелятивних прізвиськ дрогобичан к. XVIII – поч. XIX ст. використовуємо історично-етимологічний словник К. Римута *Прізвиська поляків* [Rymut 1999, 2001].

Запозичення, що зберегли руську фонеморфологічну структуру, трапляються рідко, тому, крім формального вигляду, часто використовуємо географічний підхід. Як зазначає С. Урбанчик, “można uważać za rutenizm, jeżeli występuje wyłącznie lub szczególnie często w źródłach, które powstały w strefie kontaktu polsko-ruskiego” [Urbańczyk 1968, 298]. Теоретично це може бути власне польський регіоналізм, проте на практиці такі випадки трапляються вкрай рідко.

Далі подаємо прізвиська, в основах яких збереглася руська апелятивна лексика, що потрапила на польський ґрунт. Більшість апелятивів уже давно адаптувалася в польській мові, тому прізвиська, утворені від них, можна вважати польськими:

- прізвиська *Chomiccki, Chomiccka, Chumicka*⁵ могли утворитися від: 1) укр. ім. Хома (пол. Tomasz); 2) апелятива *chomik* ‘хом’як’ – вид гризуна [Rymut, 2001, 611–612]. Згідно з відапелятивною версією творення антропонімів, можемо стверджувати запозичення польською мовою лексеми *chomik*. Спираючись на історію та розповсюдження апелятива, його руське походження доводять мовознавці А. Брюкнер [Brückner 1927, 173], С. Урбанчик [Urbańczyk 1968, 301], Т. Мініковська [Minikowska 1980, 34–53].

- антропонім *Hulikiewicz* походить від ап. *hulać* ‘розважатися, веселитися’. Апелятив *hulać*, як і слова *hulaka, hultaj, hulanka, hulaszczu* виводять від укр. *гуляти* (на що формально вказує початкове *h*).

⁵ Прізвиська із суфіксом -sk(i), як правило, етимологізують від географічних назв. Шляхетські прізвиська з формантом -sk(i) почали з’являтися в середині епохи Середньовіччя і надавалися власникам земельних володінь. Проте з часом прізвиська на -sk(i) перестають асоціюватися виключно із шляхтою і географічними назвами, оскільки творяться такі, що походять від прізвиськ та імен [Majkowska 2011].

Ці лексеми були запозичені з руської мови у XVII ст. через літературні твори польських письменників [Brückner 1927, 173].

- *Chydzik, Chydzikowa, Hydzyk, Hydzykowa* походять від старопол. апелятива *hydzić* ‘обмовляти, очорнювати’ або діалектизму *hydki* ‘бридкий’. На противагу А. Брюкнерові, який вважає лексему *hydki* питомо польською [Brückner 1927, 174], аргументи про українське походження слів із коренем *hyd-* наводить С. Грабець: 1) наявність українського *h*, який у польській мові мав характер рідного тільки як придихового; 2) географія поширення – всі діалектні приклади вживання лексеми походять з руських земель [Hrabec 1949, 24].

- прізвище *Humen* утворене на базі апелятива *ihumen* (варіанти *humien, humion*) ‘ігумен’. У польську мову апелятив з грецької (з гр. *hegeomai* [Karłowicz 1887, 7] “той, хто веде”) потрапив за посередництвом української діалектної форми *гумен* ← *угумен* [Minikowska 1980, 60]. У польській мові лексема не змінила значення і так, як в українській, позначала настоятеля монастиря східного обряду [Urbańczyk 1968, 300].

- *Koltun, Koltunowa, Koltunowicz, Koltunowiczowa, Koltunowiczowna, Kultunowicz, Kolton* – від апелятива *koltun* ‘жмут збитого, брудного волосся на голові’. Згодом ап. *koltun* став назвою хвороби. Лексему прийнято вважати руським запозиченням [Popowska-Taborska 1992, 44]. А. Брюкнер, покликаючись на лікаря Ер. Сикста, стверджує, що сама хвороба з’явилася на території Русі, швидко поширювалася, і в Польщі її евфемістично назвали *gostem* (пол. *gość*), звідти й пішла польська назва *gościec*. Таким чином слова *koltun, koltek* (від руського *koltat*) мали польські відповідники *gwoździec, gościec*. Хвороба зникла, але назва з відтінком зверхності залишилася, особливо використовувалася в процесі надання міщанських прізвиськ [Brückner 1927, 248], з яких, очевидно, визріли прізвиська. Як влучно зауважує Т. Мініковська, структура слова також вказує на його руську генезу: *-ol-*, що визріло на ґрунті української мови з праслов’янської групи **ъl* замість польського *-el-* [Minikowska 1980, 76].

- *Lachowicz, Lachowiczowa, Lachowiczowna* – від етноніма *Lach* ‘лях’, яким східні слов’яни називали поляків. Як вважає С. Грабець, етнонім *Lach* – це руське слово, яке без змін прийшло у польську мову, адже відповідало її фонетичним і морфологічним нормам [Hrabec 1949, 53; Совтис 2011, 351]. Існує й протилежна думка М. Пірбудагян-Фютек, котра вважає етнонім *Lech* і всі похідні від нього прізвиська (Ляхович, Ляхненко, Полулях тощо) власне польськими [Pirbudagian-Fiutek 2003, 132–133], проте у зв’язку з відсутністю обґрунтування цієї теорії, надаємо перевагу твердженням С. Грабця.

- *Mielnikiewicz, Mielnikowicz, Mielnikowiczowna* ← апелятив *mielnik* (пол. młynarz) ‘мельник’, яке мовознавці вважають запозиченням із руської мови [Urbańczyk 1968, 301]. Т. Мініковська виводить українське, російське та білоруське *мельник* від старослов’янського **melti*, а польське *młyn, młynarz* – від латинського *mulinum* або старонімецького *mulîn* [Minikowska 1980, 89]. За Т. Мініковською, лексема *mielnik* у польській мові з’явилася під впливом руської. Ця думка опонує твердженням А. Брюкнера, котрий хибно виводить лексему *mielnik* не від старослов’янського **melti*, а від іноземних основ [Brückner 1927, 339–340].

- *Niżnik, Niznikowa, Niznikowna, Niznikiewicz, Niznikiewiczowa, Niznikowiczowna, Nyznik* – від діалектизму *niżni, niżny* ‘нижній; той, що низько лежить’. Діалектизм *niżni* з’явився в польській говірці під впливом укр. апелятива *нижній* (пор. пол. *dolny*) [Urbańczyk 1968, 301].

- прізвища *Prosolowicz, Prosolowiczowa, Prosolowiczowna* виводяться від старопол. апелятива *prasol* ‘торговець сіллям’ (вперше фіксується в польських пам’ятках у 1451 р.). Мовознавці виводять лексему *prasol* з руської мови, як і значну частину лексики, пов’язаної із солеварінням [Minikowska 1980, 104; Brückner 1927, 435].

- *Ruśkiewicz* – від апелятива *ruski* ‘руський’. М. Бучинський, покликаючись на географію поширення ап. *руски* в значенні ‘український’, вважає лексему запозиченням з української мови [Buczyński 1976, 244].

- *Sotnicki, Sólnicki* – від апелятива *sotnik* ‘сотник’ – військова особа, котра очолює сотню. С. Б. Лінде в етимологічному словнику зазначає, що слова *sotnik* та *sotnia* в польській мові на межі XVIII–XIX ст. вже вийшли з ужитку, але на їхньому місці залишилися *setnik, setnia*. Слово *sotnik* вживається у словнику лише в реченнях-прикладках, пов’язаних з козацтвом та українськими землями, і позначає керівника сотні (давнє польське *sotnia*). Функціонування лексеми здебільшого для позначення понять, пов’язаних з українськими реаліями, може вказувати на запозичення слова *сотник* польською мовою з руської разом із денотатом. На думку С. Урбанчика, обидві форми *sotny* и *setny* – це руські запозичення в польській мові [Urbańczyk 1968, 301].

- *Trybuchowa, Trybuchowna, Tribuch, Trybuchowna* – діалектизм *trybuch* (пол. brzuch) ‘живіт’. Діалектизм *trybuch*, що вживається на Підляшші [Maryniakowa 1995, 74–75], однозначно утворився під впливом білоруського апелятива *трыбух*, що означає ‘шлунок’ або в розмовному мовленні ‘живіт’ [Мацкевіч 1996, карта № 89].

- *Ukrainiecowa* > етнонім *Ukrainiec* ‘українець’. Етнонім вживається однаково як в українській, так і в польській мовах, проте слово містить

руський суфікс *-ec* (укр. *-ець*): використання форманта *-ec* (*-ець*) з метою деривації етнонімів – це риса, характерна східнослов'янським мовам [Ułaszyn 1947]. Крізь призму морфологічного аналізу можна стверджувати, що лексема *українець* – руське утворення, запозичене польською мовою.

- *Weretelnik, Weretynowa, Weretyński*⁶ – від ап. *wereta* ‘верета’, яке А. Брюкнер етимологізує від руського апелятива *верета* (пол. *plachta*) [Brückner 1927, 606–607], на що також вказує повноголосся.

До цієї групи належить також три лексеми *duda, krupa* и *puszkarz* (лягли в основу прізвища *Dudowicz* і подібних; *Krupa* і похідних; *Puszkarkiewiczowa*) – частина мовознавців вважає їх руськими запозиченнями у польській мові, проте заглиблюючись у генезу цих лексем виникають сумніви, а саме:

- *Duda, Dudziak, Dudzikiewicz, Dudowicz* – від ап. *duda*, сьогодні – *dudy* ‘волинки’ – музичний інструмент. Деякі мовознавці [Баранівська 2006] стверджують, що прізвище типу *Dudziak* можна вважати сполонізованими формами українського прізвища *Дудяк*, адже польське *dź* відповідає українському м’якому *d*. Проте з цією версією не можна однозначно погодитися, адже за польським мовознавцем К. Римутом [Rymut 1999, 156] антропонімний корінь *dudź* походить від прізвища *Duda* (задовго до закріплення прізвища серед слов’ян існувало особове ім’я Дуда [Чучка 2011, 178]), що утворилося від апелятива *duda* – слов’янської назви музичного інструмента (укр. сучасна назва – волинка, польська – дуди). Прізвище *Duda* фіксується вперше у 1392 р., польське *Dudzik* у 1405 [Rymut 1999, 156], укр. прізвище Дуденко – в 1495 р. [Словник 1977, 330], прізвище-дериват *Dudziak* було зафіксоване у 1644 р. Отже, цілком справедливою буде версія про творення як польського прізвища *Dudziak*, так і українського *Дудяк* паралельно від особової назви *Duda*, що, своєю чергою, виводиться від слов’янської основи **duda* [Sławski 1984, 71–74] (праслов’янське **d* у польській мові перейшло в *dź*, а в українській – у м’яке *d*), але процес творення і стабілізації на польському й українському мовному ґрунті, очевидно, відбувався паралельно.

- *Krupa, Krupowna* – від ап. *krupa* (*kasza jęczmienna*) ‘перлова крупа’. Деякі мовознавці вважають слово *krupa* східнослов’янським запозиченням [Bogdanowicz 1999, 29], хоча тут виникають певні сумніви.

⁶ Апелятиви не були безпосереднім етимомом відтопонімних прізвищ, проте в їхньому складі зберігаються давні руські апелятивні позички, тому такі прізвища не елімінуємо з прізвищевих ґнізд.

Лексему фіксуємо в старослов'янській мові [Белей, Белей 2001, 95], а також у старопольській – *krupa* і похідні [Słownik staropolski 1962, 407–408]. Лексема функціонує не тільки у східнослов'янських мовах, а й, крім польської, в інших західнослов'янських, що може вказувати на її праслов'янське походження й паралельне функціонування як у східнослов'янських, так і західнослов'янських мовах, зокрема польській. Крім цього, Б. Лінде подає широке застосування і східнослов'янської лексеми *krupa* з похідними *krupина*, *krup'яний*, *krupчатый*, *krupеникь*, *krupеня*, і польської *krupa* з похідними *krupiarz*, *krupnik*, *krupić*, *krupiarка*, *krupiastry* і ін. Припущення про те, що лексема *krupa* – це руське запозичення можуть виникати внаслідок факту занепаду слова в польській мові і його заміни лексемою 'kasza'. Цей занепад фіксує А. Валіцький: у ХІХ ст. лексема *krupa* вже не функціонує, проте активно вживалася давніше [Walicki 1886, 166]. Становлення прізвищ відбувалося у ХVІІ–ХVІІІ ст., коли ап. *krupa* ще функціонував на польських теренах, тому версія про східнослов'янське походження апелятива залишається досить суперечливою.

- *Puszkarkiewiczowa* – від ап. *puszkarz* 'пушкар'. Деякі мовознавці, подаючи в приклад прізвище *Puszkarak*, зараховують атропонімооснову *puszkar* до запозичень зі східнослов'янських мов [Bogdanowicz 1999, 27]. У прізвищі *Puszkarak* справді виразно фіксується українське походження в питомому суфіксі *-uk*. Проте якщо йдеться про саму антропонімооснову, то, для прикладу, словник Лінде фіксує однакове функціонування лексеми *puszkarz/пушкарь* (називає особу, що виробляє вогнепальну зброю, яка в Польщі протягом ХV–ХVІ ст. мала загальну назву *пушка*) і в польській мові, і в руській, а також інших слов'янських [Linde 1811, 1281]. Через це важко однозначно погодитися із твердженням про запозичення польської лексеми *puszkarz* із східнослов'янських мов, адже вона могла виникнути ще в праслов'янську епоху.

Далі презентуємо так звані прізвища-гібриди, тобто прізвища, основи яких були утворені від апелятивів, що функціонували тільки в руському мовному просторі і ніколи на адаптувалися в польській мові, але самі прізвища зазнали полонізації:

- *Borszczykiewicz* – від укр. *борщик* < *борщ* (пор. пол. *barszcz*).
- *Dublaniwna* – від укр. апелятива *дублянка* 'кожух з дублених шкір' або від *дублений* 'червоно пофарбований' [Мельничук 2012, т. 2, 137].
- *Makogin* – від укр. лексеми *макогін* 'дерев'яна палиця із потовщеним заокругленим кінцем, яким розтирають у макітрі мак, пшоно тощо'. Ані апелятив, ані похідний від нього антропонім не зафіксовані в польських словниках, тому прізвище можна було б вважати власне

українським, проте антропонімна основа прізвища *Макогин* зазнала незначної полонізації: заміна укр. *h* польським *g*, що дозволяє зараховувати прізвище до українських сполонізованих.

- *Przystubski* – від білоруського або українського апелятива *пристуна* – ‘зять, прийнятий у родину дружини’ із заміною в прізвищі східнослов’янського *r* на польське *rz*.

- *Skorynicka, Skorynow, Skorynowa* – могли утворитися від укр. лексеми *скорина* (пол. *skoriga, rowłoka*) ‘зовнішній затверділий шар хліба або чого-небудь іншого’.

- *Terperczańska* – від українського слова *тепер* (пор. польське *teraz*) або діалектизму *теперка* [Онишкевич 1984, ч. 2, 284].

- *Uhrynowicz, Uhrynowiczowa, Uhrynowiczowna, Uchrynowicz, Urynowicz* – від застарілого укр. етноніма *угрин* (пор. пол. *węgień*).

Як бачимо, апелятивна лексика, закладена в основах польських прізвищ, має велику цінність для дослідників мови, адже в такий спосіб збереглося чимало апелятивів, що перестали вживатися в сучасній мові і належать до пасивного шару лексики: історизмів, архаїзмів, діалектизмів (*prasół, niżny, trybuch* тощо). Такі апелятиви, як *prasół, sotnik* були запозичені з руської мови ще в старопольський період. Спершу вони позначали певні реалії й поняття на руських теренах, згодом повністю адаптувалися до норм польської мови і сьогодні без поглиблених етимологічних студій їх неможливо відрізнити від власне польських лексем. Інші апелятиви, як *макогин* або *тепер/теперка*, що лягли в основу польських прізвищ дрогобичан, ніколи не були запозичені польською мовою. Мабуть, потрапили у римо-католицькі книги разом з носіями неполяками і згодом у прізвищах зазнали полонізації.

Аналіз польського антропонімікону мешканців Дрогобича кінця XVIII – початку XIX ст., дозволив частково простежити збагачення польської мови руськими елементами передусім на лексичному рівні. Наявність польських прізвищ дрогобичан, що містять у собі руські позички, не повинна дивувати. Саме такий характер антропонімів визначали екстралінгвальні чинники, передусім етнічний склад населення того регіону, у межах якого особові назви формувалися й поширювалися. Історія українського й польського народів перепліталися протягом багатьох століть і, не зважаючи на важкі конфліктні моменти їхнього розвитку, взаємозбагачувалася не тільки на мовному, а й на всіх інших рівнях культурного й економічного життя.

Література

- Аркушин Г., 2001, *Польсько-українське порубіжжя у світлі суфіксальної деривації*, [в:] *Język a kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim*, pod red. F. Czyżewskiego, Lublin, s. 105–115.
- Баранівська О., 2006, *Про походження деяких польських і українських прізвищ із формантами -ак ('-ак) / ак (-як, -czak / -чак)*, [в:] “Антропонимика”, № 1, с. 25–29.
- Белей Л., Белей О., 2001, *Словник старослов'янсько-український*, Львів.
- Гонтарук Л., 2004, *Характер запозичень із польської мови в українську XVI – першої половини XVII ст.*, “Проблеми слов'янознавства”, Вип. 54, с. 78–103.
- Мельничук О., 1982–2012, *Етимологічний словник української мови: у 7-ми томах*, Київ.
- Мацкевіч Ю., 1996, *Лексичны атлас беларускіх народных гаворак: в пяці тамах*, Том 3, Чалавек, Мінск.
- Огієнко І., 1936, *Полонізми в сучасній українській літературній мові*, [в:] “Рідна Мова”, 1/1936, Варшава, с. 13–18.
- Онишкевич М., 1984, *Словник бойківський говірок*, ч. 1 і 2, Київ.
- Словник, 1977, *Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.*, ред. кол.: Д. Гринчишин, Л. Гумецька (голова), І. Керницький, т. 1, Київ.
- Совтис Н., 2011, *Вплив української мови на формування лексичного складу польської мови XIX ст.*, “Наукові записки”. Серія філологічна, вип. 19, Острого, с. 347–354.
- Царук О., 1998, *Українська мова серед інших слов'янських: етнологічні та граматичні параметри*, Дніпропетровськ.
- Чучка П., 2011, *Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник*, Ужгород.
- Maryniakowa I., 1995: *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. V, Leksyka 1, Warszawa.
- Bogdanowicz E., 1999, *Wschodniosłowiańskie nazwy osobowe w osiemnastowiecznej antroponomii południowego Podlasia*, [w:] *Nazewnictwo pogranicza Polski*, Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej pod. red. A. Belchnerowskiej i J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Szczecin.
- Brückner A., 1927, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.
- Buczyński M., 1976, *Wschodniosłowiańskie wpływy językowe w gwarze wsi Huszcza powiat Biała Podlaska*, „Annales Univesitatis Mariae Curie-Skłodowska”, Sectio F., Vol. XXII, 10, Lublin, s. 223–256.
- Hrabec S., 1949, *Elementy kresowe w języku niektórych pisarzy polskich XVI i XVII w.*, Toruń.
- Kaleta Z., 1997, *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*. Część 3. *Odmiejscowe nazwy osobowe*, Kraków.

- Karłowicz J., 1887, *Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień*, Warszawa.
- Kurzowa Z., 2006, *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Kraków.
- Kurzowa Z., *Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku* [online], <http://www.staff.amu.edu.pl/~hjp/teksty/kurz1.pdf> [18.08.2013].
- Lehr-Spławiński T., 1928, *Wzajemne wpływy polsko-ruskie w dziedzinie językowej*, Kraków.
- Łesiów M., 2003, *Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego*, [w:] *Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniem językowymi*, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin, s. 11–23.
- Linde B. S., 1811, *Słownik języka polskiego*, t. 2, cz. 2, Warszawa.
- Majkowska A., 2011, *O nazwisku w jasnogórskim zabytku polskim z początku XVIII w.*, [w:] *“Rocznik Lubelskiego Towarzystwa Genealogicznego”*, 3, s. 49–59.
- Minikowska T., 1980, *Wyrazy ukraińskie w polszczyźnie literackiej XVI w.*, Warszawa.
- Pirbudagian-Fiutek M., 2003, *Polskie elementy leksykalne e antroponimii kozackiej z XVII w.*, [w:] *Z badań nad polsko-ukraińskimi powiązaniem językowymi*, pod red. D. Buczki, M. Łesiowa, Lublin, s. 131–135.
- Popowska-Taborska H., 1992, *Geneza ukrainizmów w dialektach kaszubskich*, [w:] *Język a kultura, VII. Kontakty języka polskiego z innymi językami na tle kontaktów kulturowych*, Wrocław, s. 41–46.
- Rieger J., 1977, *Imiennictwo ludności wiejskiej w ziemi sanockiej i przemyskiej w XV w.*, Wrocław.
- Rieger J., 1993, *Elementy ukraińskie w toponimii polskiej i w toponimii Polski*, „Acta Universitatis Lodzianensis”, Folia Linguistica 27, s. 247–253.
- Rymut, K., 1999, 2001, *Nazwiska Polaków: słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1, t. 2, Kraków.
- Rytter G., 1992, *Wschodniosłowiańskie zapożyczenia leksykalne w polszczyźnie XVII wieku*, Łódź.
- Sławski F., 1984, *Słownik prasłowiański*, t. V, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź.
- Słownik staropolski, 1962, *Słownik staropolski*, pod red. S. Urbańczyka, t. III, z. 6 (19), Wrocław.
- Ułaszyn H., 1947, *Pochodzenie etniczne nazwy Ukrainiec*, Łódź.
- Urbańczyk S., 1968, *Charakterystyka staropolskich zapożyczeń wyrazowych z języka ukraińskiego*, [w:] Urbańczyk S., *Szkice z dziejów języka polskiego*, Warszawa, s. 295–304.
- Walczak B., 2001, *Bug nie musi dzielić*, [w:] *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim*, pod red. F. Czyżewskiego, Lublin, s. 13–19.
- Walicki A., 1886, *Błędy nasze w mowie i piśmie, ku szkodzie języka polskiego popelniane oraz prowincjonalizmy*, Kraków.

Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., 1998, *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV–XIX wiek*, Warszawa.

RUTHENIAN APPELLATIVE BORROWINGS IN THE BASIS OF
POLISH SURNAMES OF POLISH-UKRAINIAN BORDERLANDS
AT THE END OF XVII – BEGINNING OF XIX CENTURIES

S U M M A R Y

The aim of the article is to identify Ruthenian appellative borrowings in the Polish language, derived from the basis of Polish surnames of Drohobych – one of the prominent cities of Polish-Ukrainian borderlands. Given the location of the city, it was home to some of the most visible linguistic changes, influences, and depositions in particular infiltration of Ruthenian appellatives into Polish language during XVII–XIX centuries.